Lőrinc László

A történelemkönyvek hasznáról és káráról

VISSZHANG - LII. évfolyam 42. szám, 2008. október 17.

A lap szeptember 26-i, 39. száma cikket közöl Hahner Pétertől a hazai történelemkönyvekről (*Óvatos optimizmus*), melyre ráillik az általa Engel Páltól idézett tankönyvkritikusi mondat: „szóözön olyasmiről, ami nagyrészt mellőzhető lett volna".

Hahner szerint a történelemkönyvek kapcsán az alapkérdés a következő: meghagyjuk-e az elavult és régi szakkifejezéseket, megállapításokat, avagy cseréljük le azokat újakra és korszerűekre. Váratlan - és ehhez képest meglehetősen hosszú - válasza: igen, cseréljük le. Szívesen örvendeztem a konkurensek fejére olvasott nevezéktani bűnöket szemlézve, és egyet is értettem az átkokkal, ám valahogy mégsem támadt diadalérzetem, ugyanis be kell látni, hogy nem ez az igazán érdekes. Egy könyv ma még korszerű és új kifejezéseinek, illetve megállapításainak jelentős része pár év múlva régi és elavult lesz. Nemcsak és nem elsősorban azért, mert új források kerülnek elő, hanem inkább mert az emberek új körülmények között tesznek fel új kérdéseket. Vagyis az érvényesebb és értelmesebb dilemma: megtanítsuk-e a diákoknak a történeti forrásokból kiindulva következtetést levonni, összefüggéseket keresni, véleményt alkotni, illetve egy-egy történelmi mozzanatot több nézőpontból vizsgálni? Avagy ellenkezőleg: egyszerűen diktáljuk beléjük színes és szakszerű tankönyvek segítségével az éppen korszerűt? Ez egyben a történelemtanítás alapkérdése is.

Ha pedig ezt a kérdést tesszük fel, és az utóbb említett opcióval nem lennénk elégedettek, akkor az értékelésnél azokat a könyveket kell előre sorolni, melyek olyan munkaanyagokat tartalmaznak, melyeket feldolgozva a diákok történelmi kérdésekről gondolkozhatnak: vagyis forrásokat, szakcikk-részleteket, ábrákat és elemzésre szánt képeket, a hozzájuk tartozó feladatokkal.

A kilencvenes évek elején számos próbálkozás indult meg ebbe az irányba, többek között Bihari Péterék, Hosszú Gyuláék, Kojanitz Lászlóék vagy a Radnóti Gimnázium és az Alternatív Közgazdasági Gimnázium kiadványai. Azóta egyre több szerző fordult ugyanerre, az új érettségi nyomására is, ami örömteli. Más kérdés, hogy vajon a címlapra neofita buzgósággal kiírt „forrásközpontúság" valóban a források feldolgoztatásának központi szerepét jelenti-e, értelmes feladatokkal, avagy azok funkciója pusztán a tankönyvszerző megállapításainak szolgai illusztrációja? Ez is egy értékelési szempont lehetett volna.

Nem mellékes továbbá, hogy mennyire igazodnak a tankönyvek az életkori befogadóképességhez, illetve mennyiben képesek tömören és világosan összefoglalni a lényeget azoknak, akik az órán (vagy az óráról) lemaradtak - íme, még egy szempont.

Ami a tematikát illeti, egyetértek, nem szabad mellőzni a távolabbi országokat, de nem kéne a közeli népeket sem. Vajon sikerült-e szakítani azzal a gyakorlattal, hogy a szomszédokról, a hazai nemzetiségiekről vagy a zsidókról csak konfliktushelyzetekben van szó, cigányokról meg soha, és mennyire sikerült? A nyugati történetírás és -tanítás évtizedekkel ezelőtt nyitott a társadalom- és életmódtörténet felé (nők és gyermekek története, demográfia, ökológia, mentalitás, étkezés, lakás stb.); vajon a hazaiak is megtették-e végre ezt, illetve melyik mennyire?

Hahner - Engel Pál nyomán - fontosnak tartja, hogy a mindent megtanítani igyekvés helyett inkább kevesebbről mondjanak többet a könyvek, amivel jobban egyetértek, mint ő maga, hiszen olyan sorozatot is piedesztálra emel, mely ennek vaskos-színes hatkötetes tagadása. Pedig érdemes lett volna e szempont

szerint is vizsgálódni.

Ha mindezek után marad helyünk, ám legyen, mérlegeljük, mekkora egy John Brown-kép méltányos mérete, és füstöljük ki a *„jakobinus diktatúra*" elnevezésbe magát befészkelő leninizmust.

történelemtanár, tankönyvszerző